

РОЗДІЛ VIII. ХРОНІКИ / РЕЦЕНЗІЇ Й АНОТАЦІЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИВОГО МОВЛЕННЯ

Рец. на монографію: *Космеда Тетяна. Лингвокалейдоскоп: процессы живой речи (на материале русского и украинского языков)*. – Саарбрюккен : Lambert Academic Publishing RU, 2017. – 308 с. (Німеччина)

Монографія сучасного славіста Тетяни Космеди є актуальним дослідженням процесів, які відбуваються в живому мовленні, що проєктовано на особливості функціонування російської та української мов. Монографія виконана у функційно-комунікативному й когнітивно-синергетичному вимірах. Аналіз узусно маркованих та оказіонально мотивованих процесів у досліджуваних мовах, як засвідчує авторка, мають спільні та відмінні тенденції, що зумовлено системою чинників різного статусу – естра- й інтралінгвальних.

Образне найменування монографії досить влучно відбиває її побудову й концепцію: авторка намагалася описати активні мовні процеси, які «калейдоскопічно» відображають мовну дійсність, але «намальовані картинки» витворюють певну цілісність і системність, що підтверджувано функційно-комунікативним навантаженням таких процесів.

Дослідження має традиційну структуру з оригінальним наповненням. Складається зі вступної частини під назвою *Предисловие, или что такое живая речь и живой язык* (с. 5–14), у якій простежено постановку проблеми, її основні складники. Основна частина репрезентована п'ятьма розділами, що послідовно розкривають калейдоскопність мовленнєвих змін, їхньої комунікативно-ситуативної зумовленості і прагматичного навантаження.

У Розділі 1. «*Лингвистический калейдоскоп: манипуляции со словом*» (с. 15–112), який складається з восьми параграфів, говориться про словоцентричну парадигму, привернуто увагу до методології вивчення слова в контексті традиції й новаторства; другий параграф фокусує увагу читача на інтерпретацію поняття *свобода слова* та явища політкоректності, далі обґрунтовано авторський розгляд тенденцій змін словникового складу російської мови на ґрунті актуалізації інформації, відбитої в польському науковому періодичному виданні «*Studia Rossica Poznaniensia*». Не залишилося поза увагою й питання про особливості функціонування лексики із семантикою оцінки, що проєктовано на процес запозичення. Значущим постає аналіз самодостатньої та відносної оцінки в мовленнєвих актах, стратегіях, тактиках, особливість функціонування негативної ↔ заперечної оцінки. Крім цього, досліджені механізми моделювання оцінних смислів за допомогою граматичних засобів мови, а також нові евфемізми й табу, метафоричні утворення через переосмислення прагматики топонімів.

Розділ 2. «*Лингвистический калейдоскоп: проекция на проблемы лексикографии*» (с. 113–150) складається з трьох параграфів: характеризує явища «катастрофи мови», відображене в лексикографічній практиці в процесі лексикографування термінів: простежувано появу термінів нового зразка – образних, оцінних, експресивних та ін. Для їхнього словникового опису необхідні нові техніки й моделі, методики та прийоми. Т. Космеда подає також оцінку феномену словника нового зразка, концепцію якого опрацював відомий український русист Євген Отін. Це «Словарь коннотативных собственных имен». Мова йде про перспективи подібного напряму лексикографічної практики. Завершено розділ описом авторської новаторської концепції словника графем, які зазнали процесулексикалізації та семантизації, в силу чого вони набули своєрідної прагматики.

У Розділі 3. «*Лингвистический калейдоскоп: вопросы лингвогендерологии*», що містить чотири параграфи (с. 151–208) мова йде про жіночий і чоловічий стилі мовлення, особливості їх моделювання, вияв прагматики, що підтверджувано численними ілюстраціями з художнього тексту коротких форм. Зінтерпретовано моделі жіночої мовленнєвої поведінки в рецепції таких російських та українських майстрів художнього слова, як Олександр Пушкін, Леся Українка, Валерій Шевчук. Розглянуто специфіку семантики й прагматики лексем *баба* й *бабушка* та ін. Важливою постає абсолютна та відносна стійкість мовних ↔ мовленнєвих особистостей до активних процесів асиміляції, первинне діагностування чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки.

Розділ 4. «*Лингвистический калейдоскоп: сфера живой научной и педагогической речи*» складається з трьох параграфів (с. 209–258), назви яких красномовно відбивають їх зміст – «*Нейтрализация типичных стиливых признаков в коммуникативной ситуации организационно-научного мероприятия*», «*Речевая специфика скриптов научной дискуссии: актуализация фактора ментальности*», «*Прагматика ослышки либо недослышки как характерный признак педагогической коммуникации*» – охоплює аналіз маркерів наукової дискусії (с. 228–251), дослідження відповідних структивів, застосування кванторів нейтралізації типових стильових ознак у комунікативній ситуації організаційно-наукового заходу (с. 211–228), а також розгляд прагматики рос. «*ослышки ↔ недослышки*» в педагогічному дискурсі (с. 251–258).

Завершує основну частину Розділ 5. «*Лингвистический калейдоскоп: вопросы социолингвистики*» (с. 259–286), де висвітлені проблеми, пов'язані з мовною політикою сучасної України, а також питання, які відображають соціолінгвістичні методи вивчення лінгвоперсони із минулого з успішним застосуванням методики ретроспективного аналізу.

Завершує монографію *Послесловіє* (с. 287–290), де підсумовано калейдоскопічний аналіз надзвичайно різноманітних мовленнєвих процесів у сучасних слов'янських мовах, діагностуванням маркерів лібералізації та демократизації, колоквалізації у відповідних комунікативних ситуаціях, узагальненням тенденцій карнавалізації, що може бути розширено дослідженням особливостей мовної постмодерністської деміургії, маргінальності, мовленнєвих феноменологічних експериментів у сучасних художньо-текстових реаліях, різноманітних мовносоціумних практиках. Важливим постає також *Список використаної літератури* (с. 291–308), що охоплює найважливіші праці з аналізованої проблеми. Теоретична й практична значущість рецензованої монографії не викликає ніяких сумнівів, тому за майбутнього перевидання, що видається вельми актуальним і необхідним, необхідним є доповнення монографії *Покажчиком імен* і *Предметним покажчиком* використуваних термінів і понять,

Книга може бути корисна студентам-філологам, науковцям і всім тим, хто цікавиться диномікою мови, актуальними процесами, що відбуваються в ній, оскільки написана легким стилем, усі теоретичні міркування достатньо підтверджені достатньою кількістю фактичного матеріалу. Наукова інтертекстуальність дослідниці свідчить про її вишуканий смак, наведено вдалі цитати класиків мовознавства і сучасних лінгвістів.

Уважаю, що рецензована монографія посяде гідне місце в сучасному науковому просторі лінгвістики.

Анатолій Загнітко

Надійшла до редакції 18 березня 2018 року

НОВІ ВИМІРИ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ

Рецензія на монографію: *Дзера Оксана. Біблійна інтертекстуальність і переклад : англо-український контекст : [монографія]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 475 с.*

Аналізоване дослідження Оксани Дзери вперше в лінгвістичних пошуках презентує кваліфіковану спробу систематизувати й класифікувати актуалізації біблійного інтертексту в біблійному та позабіблійному просторах, окреслити способи їхнього відтворення іншою мовою й особливості рецепції іншою національною лінгвокультурою, внутрішнього наповнення останньої цими просторами, закономірностями їх актуалізації. Теоретична значущість праці цілком логічно мотивована тим, що в ній «(а) доповнено теоретичні положення біблієзнавства, перекладознавства, теолінгвістики та лінгвоконцептології з урахуванням можливих варіантів перекладу інтертекстуальних одиниць на основі актуалізації системи екстра- та інтралінгвістичних чинників та із залученням ключових теоретичних положень теорії інтертексту і лінгвоперсонології, (б) узагальнено досвід вивчення інтертекстів, їхніх типів і моделей, що сфокусовані на біблійний інтертекст, зафіксовано відповідні тенденції діяльності креативності перекладачів, (в) зроблено спробу вдосконалити термінологічний дослідницький апарат, тобто уточнити й розширити дослідницьку метамову та методику, посиливши методологічні засади актуалізованої наукової парадигми» (с. 15).

Структура монографії мотивована, поетапно й покроково реалізує поставлені дослідницьку мету й відповідні завдання.

Перший розділ «*Біблійна інтертекстуальність як об'єкт перекладознавства*» (с. 17–135) присвячено окресленню особливостей інтертекстуальності в парадигмі перекладознавчих досліджень (*підрозділ 1.1*) і виявам біблійної інтертекстуальності з проекцією на специфіку їхнього відтворення в перекладах (*підрозділ 1.2*). Ключовими термінами дослідження визначено терміни *sacrum*, *мотив*, *архетип*, *інтертекст* та *біблійний інтертекст*, *біблійна концептосфера*. Закцентуємо увагу, що не зовсім мотивованим постає передавання категорії *sacrum* винятково латиницею в авторському тексті та під час перекладу цитати («У широкому сенсі – це збірне поняття, що об'єднує релігійну, теологічну та духовну проблематику: “Sacrum у красному письменстві мав би розумітися як група різноманітних якостей, пов'язаних зі сферою релігійних смислів, які містяться в тексті й відкриваються на різних рівнях” (переклад авт. – О. Д.) [Zarębianka: 13] (с. 39–40)), пор. також: *архетипні моделі (archetypal patterns)* (с. 36); *внутрішньобіблійна екстеза (inner-biblical exegesis)* і *внутрішньобіблійна алюзія (inner biblical allusion)* (с. 43); *читабельний (lisible)* та *писабельний (scriptible)* тексти (с. 375) і под.

Заслугує на схвалення виклад методологічних засад дослідження й аналіз відтворення в перекладі бінарних біблійних концептів, виявлених у текстах Тараса Шевченка з демонстрацією нової авторської методики. Зауважимо, що з огляду на дефініцію терміна «біблійна концептосфера» потребують авторського коментування закономірності співвідношення термінів «концептуальна картина світу» й «біблійна картина світу» (див. «біблійна концептосфера – це фрагмент біблійної картини світу (БКС), сформований на основі давньоєврейських, рідше давньогрецьких уявлень та репрезентований сукупністю концептів, що перебувають у відносинах перетину, об'єднання, ієрархії та опозиції і групуються за тематичною ознакою» (с. 84)). Запропонований аспект студіювання постає надзвичайно важливим і перспективним, оскільки уможливорює